

መጅልስ አምን ወለዛልም ቀራራቱ ድድ ኤረትርየ
(25ይ ክፈል)

እብ ዶ/ር አሕመድ ሐሰን ድሕሊ

ተርጀመት: መሐመድ እድሪስ መሐመድ

ሳልሳይት ምዕራፍ

ስያሰት አቶብዩ: አሜሪካ ወኤረትርየ: ዲብ ሶማል

እግል መሻክል ሶማል ለለሐባልክ ዐዋምል እት እንፈሰር ጸንሐነ። አዜ ህዬ ዶር ናይ ክል ደውለት ወደሐት፡ ስያሳት አቶብዩ: አሜሪካ ወኤረትርየ ዲብ ረአስለ ዲብ ሀለዮት ቀር አፍሪቀ ለአፈርህ ለህለ መሻክል ሶማል እግል ንፈሰር ቱ። ለሀደፍ ህዬ: እግለ ስያስያይት አጄንደቶም ወጠኒያይ ናይ አምን መሳለሐም ዲብ ሶማል እግል አከዶት: ዲብ ሐንቴለ ለአጭረዋርሕ ስቅራታት እንዴ ተሐበዐው: ስያስያይ ወታሪካት እስባታት እግል ለአብዱ ለትፈናተ አብሳር ለልትነፈያ ጀሃት በክት እግል ክልአት ቱ። ስያሰት አቶብዩ ዲብ ሶማል ወመንጠቀትነ ስያሰት አቶብዩ ዲብ ሶማል: አዜ ሐዲስ ለሐጸት ዛህረት እንዴ ኢትገብእ: ዲብ ግርበት 19 ክፈል ዘበን ለአምበተ ረዱም አቅሩድ ለቡ ቱ። ምናተ እለ ቀድሞት እለ ለተሐባለከት ክምሰልተ ወክፈል ናይለ አዜ እንወድዩ ለህሌነ በሐስመ ሰበት ኢኮን: እግለ ዲብ ከርስ አቶብዩ ለህለ ቁሪነ እበ ሐቴ ጀህት: ወጠኒያይ ቁሪነ ህዬ እበ ካልእ እግል ወደሐት: አግደ ታሪካይ መባጽሐ እግል ንርኤ ቱ።

አቶብዩ ምን መምለከት ሽወ 896-1289 እንዴ አስተብዴት: አስክ እግል መምለከት ለአሰሰ ዘበናይት አቶብዩ ሀጺይ ሚነሊክ 1884-1913: ክምሰልሁመ አስክ ንዛም ሀይለ ስላሴ 1930 -1974: ናይ አስሐባብ ጠቢዐት ለዐለት እለ ደውለት ተ። ሰበት ገብአቱ ህዬ: ለተለው አንዘመት በህለት ንዛም ኮሎኔል

መንግስቱ ሀይለማርያም -1974-1991 -ንዛም መለስ ዜናዊ -1991-2012-2018 ክምሳልሁመ ንዛም ሀይለማርያም ደሳለኝ -2012 - ምን እሊ ታሪካይ ሜራስ እሊ ተወዝ ኢቤለው። ታሪክ ዲብ እሎም አንዘመት አቶብዩ እሎም፡ እብ ገበይ ዕልምየት ለልሄርር እንዴ ኢገብእ፡ ዲብ ልደጋገም ለገይስቱ። ናይ ሕበር ፃምል ናይ እሎም አንዘመት አቶብዩ - እሎም ዲብ ደንጎበ 19 ክፈል ዘበን እንዴ አስተብደ አስክ 21 ክፈል ዘበን፡ ዝልም ወዕምጽ ዲብ ከርስ ወመንጠቀት አጅረዮት፡ አስሐባብ አስክ ግዋሬ ድወል ወእድንያይ አጄንዳት ዲብ ቀር አፍሪቀ እት ፍዕል እግል አውዐሎት መሻቀዪ ናይ ካርጅ ክምሳልተን ለወዴሕ ቱ።

1. እግል ንጉስ ምኒሊክ ካልኣይ 1884-1913 ድወል አሮብ ዲብ ሙእተመር በርሊን 1884-1885 እግል ቃረት አፍሪቀ እግል ልትካፈለ እብ እትፋቅየት ዲብለ ትበገሰዩ እቱ ወክድ፡ ንጉስ ምኒሊክ ካልኣይ ዲብ ሰነት 1887 እግል መዲነት ሀረር ወ'ረ። ምስል ሶማልዪን ደመውያይ ሐርብ ሐቆለ ሀረሰው ህዬ ጸብጠው። ድወል አፍሪቀ ህዬ እብ አሳስ ሜዛን ቅወት ናይለ አርዛቀን ናይለ ለአስተዕምራህን ድወል እግል አንተህዞት ፍንጌህን እትፋቃት ወውፋቃት ወድዮ ለዐለዩ ናይ እስትዕማር ድወል አሮብ፡ ናይ ደንጎበ ሸክለን ዲብ ጸብጠ ጌሰዩ። እግል ሕዱድ ድወል አፍሪቀ ለከስስ መስተዕምራይ እትፋቅያት ህዬ፡ ዲብለ ዲብ ሰነት 1964 ዲብ መስር ለገብአ ሙእተመር ሜርሐት መንዘመት ውሕደት አፍሪቀ ረስሚ ትሳደቀ። ዲብ እቢ ወድመል ለተአሰሰ ዝክርያት አቶብዩ ወሶማል በገ ቀደም ሙእተመር በርሊን፡ ዲብ ደንጎበ 19 ክፈል ዘበን ለተአምበተ እት ገብእ፡ ለገብአ ልግበእ መሳድድ አው አከይመቅርሕ ሳደፈ ምንገብእ ታሪካይ ወስያስያይ ቁሪን እግል ልጽበጥ ወቅት ለነስእ ምኑ ኢኮን።

2. ንጉስ ሀይለስላሴ 1930- 1974 ንጉስ ሀይለስላሴ ዘበን እስትዕማሩ ሐቴ ዶል ወእግል ዲመ ክምሳል ለአከትም እንዴ ትረሰዕ፡ ክምሳል ክሎም ቀደሙ ለዐለው አንዘመት አቶብዩ እብ ሰዳይት ብሪጣንዩ ወአሜሪካ እብ ዐውል ግዋሬሁ ሳተን ድወል በህለት ኤረትርዮ፡ ጅቡቲ፡ ሶማል ወሱዳን ኢምብራጦርያሁ እግል አፍዮሐት ትባደረ። ምናተ፡ እብ ዐውል ግዋሬ ድወል አስሐባብ ለልትቀደር ኢኮን። ሰበቡ ሕዱድ ድወል ከብቴሁ ወናይ ፍዕል ሐቃይቁ እበ ኢከስስ ታሪካይ፡ ቃኑናይ ሚሳቃት መንዘመት ውሕደት አፍሪቀ ለዐለት ወናይ አዜ እተሓድ አፍሪቀ ወመንዘመት ምጅልስ ቅራን እንዴ ኢትከይድ ለትትዐደዩ ጋር ኢኮን። አምአት አላፍ አቶብዪን እብ ሰፍረ ለአብደ ስያስያይ፡ እቅትሳድያይ ወናይ ዓዳት ሕቁቆም እግል ጠልበው አቶብዪን እብለ ተአሸዐልል ገበይ ለቀትለ ሀጸይ ሀይለስላሴ፡ እብ ሰዳይት ወዋይዲብ ብሪጣንዩ ወአሜሪካ ዲብ ሰነት 1954 እግል ሶማል ኡጋዴን፡ ዲብ ሰነት 1962 ህዬ እግል ኤረትርዮ ዲብ እምብራጦርያይ ንዛሙ ሐበረዮን። ዲብ መደት ለህ ወዚር ካርጅየት አሜሪካ

ለዐለ ጆን ፎስተር ደላስ ክምሰለ ቤለዩ፡ ለሰብብ ህዩ፡ አቶብዩ “መስንዮት” ዋንሽንግቶን ሰበት ገብአት ቱ። ለጆን ፎስተር ለተሃገ እቡ “ምስንዮት” እግል መስለሐት አሜሪካ እብ ፍንቱይ እግል ድወል ምውዳቅ ጸሓይ ህዩ እብ ዓመት ለክድም እት ገብእ፡ እግል እለ መስለሐት እለ ምን ደዎን ሕኩመት እበ ኢለሐልፍ ሐዳይት ሰዳይት ዲብ ለሀይባህ፡ አቶብያተ ለተሐፍዙ ወዲብ ፍዕል ለተውዕሉ።

ክምሰለ ልትአመር ሀደፍ አስሐባብ ንዛን ሀጸይ አቶብዩ፡ እግል መንጠቀት ኡጋዴን ዲብ ሓበሮት ለተሐደደ ሌጠ እንዴ ኢገብእ፡ እግል ሶማል እብ ከማለ እግል ውሒጥ ቱ አምም ለዐለ። እግል እለ ለተአክድ እግልን አማን ህዩ አቶብዩ እግል ትትዐወት ኢቀድረት። ዲብ ሰነት 1960 “ሶማል ክፈል መምለከት አቶብያ ተ” እበ ትብል መክሐደ እግል ሕርዮት ሶማል ትቃወመት። ሰብ ሰልጠት አቶብያመ ምን ገበኦ ለመስሐብባይ ስያሳቶም ኢትናዘለው ምኑ። ክምሰል ፍገሪቱ ህዩ ዲብ ሰነት 1961፡ 1964 ወ1967 ዲብ ሕዱድ ክልኢተን ድወል ዐስከርያይ ደግሽ ገብኦ። ጀነራል መሐመድ ስያድ ባሬ ሐቆለ ዲብ ሰነት 1969 ለወደዩ እንቅላብ፡ እሽትራክያይ ንዛም ሰበት ተበዐ፡ እግል እተሓድ ሶፌት ዲብ በርበረ ወብዕድ ድዋራት ሶማል ዐስከርያይ መራክዝ ሀበዩ። እብሊ ህዩ፡ በአስ አቶብዩ ወሶማል ዲብ መደት ሐርብ ብሩድ እድንያይ ሸክል ጸብጠ። ሕኩመት አቶብዩ፡ እበ ደረሰት ገበይ እብ ናይ ከርስ ወበ’ረ ሶማል እግል ዝብጠት ምስል እዳረት አሜሪካ እብ መትዓዋን አምን ወመስኩበት ሶማል እግል ሐምረጎት ወወጠንያይት ውሕደተ እግል ሃገጎት ለትፈናተ አግቡይ ትነፈዑት።

3. ኮሎኔል መንግስቱ ሀይለማርያም 1974-1991 ሰር ገሌ አቶብዩን ዙባጥ ድድለ ደውለት ዲብ መርሐት ወሽዐቡ ዲብ መወኖት ለፈሽለ ንጉስ ሀይለስላሴ ዲብ ሰነት 1974 ዐስከርያይ እንቅላብ ወደው። እግል እንቅላብ ለአሻፈገ ብዕድ ዓምል ህዩ ለዲብ ኤረትሮዮ ዲብ ረአስ ቅዋት አቶብዩ ጀሬ ለዐለ ትሉሉይ ወድቁብ ዐስከርያይ ህጁማት ቱ። እብሊ ህዩ፡ ካቲመ ናይለ መልክ ንዛም ገብኦ። ዲብ ረአስለ ግናዘትለ ንዛም ህዩ ምኑ ለኢለሐይስ ሜልካይ ዐክሰርያይ ንዛም ትበደለ። ዐስከርያይ ንዛም ሰልጠት ክምሰል ራቀብ፡ ዲብ ረአስ ላጽሕ ሸዐብ ናይ ሕበር እስሮ ወደማር አጅረ። እግል መትቃወመት ተናዚም አቶብዩ እግል አስረቶት ትባደረ። ዲብ ረአስ እሊ አምኣት አላፍ አቶብዩን እብ ሰፍረ ትጀለፈው። ክምሰልሁመ ሰውረት ኤረትሮዮ እግል አብደዮት 8 ዐባዩ ዐስከርያይ ወራራት ወደ። ምስል ሶማልመ ዲብ ሐርብ አተ። ናይ ከርስ ወመንጠቀት ስያሳቱ እት ፍዕል እግል ተርጀሞት እግል እስራተጅዮት እተሓድ ሶፌት ለዐለት ዲብ ቀር አፍሪቀ እግል ከዲም ምስል እተሓድ ሶፌት፡ ምፍጋር ጸሓይ ጀርመን፡ ግብለት ዮመን ወኩብ ዐስከርያይ ዕላቃት አሰሰ።

ንዛም ሀይለስላሴ ምስል አሜሪካ ልትመሳኔ ዲብ ህለ፡ ለዐስከርያይ ንዛም ህይ ምስል እተሓድ ሶፌት እንዴ ትመሳኒ ዲብ ሰነት 1977 እብ ሰዳይት ሶቪት ወኩብ ድድ ሶማል ዲብ ሐርብ አተ። ሐቆ እለ ዐክሰርያይት ሕኩመት አቶብዩ እግል መትቃውመት ወሰብ ፍንቲት ተናዚም ሶማል (ክምሰል “ወጠንያይት ሐረከት ሶማል” ዲብ ሶማሊ ላንድ ወ “ወዲሞቅራጥያይት ጀብህት እግል መንገፎ ሶማል” ዲብ ፑንትላንድ -እብ ቅያደት ዐብደለ ዩስፍ) እግል ልስዴ አስተብደ። ህቱ ዲብ ቅዋት አቶብዩ ዲብ ሰነት 1982 ድድ ሶማል ለሀረሰዉ ዐስከርያይ ህጅምመ ሹሩክ ዐለ። ንዛም አቶብዩ ዲብለ ወክድ ለህይ “ኡጋዴን ዐባይ” ልብል ዲብ ህለ፡ ሀደፉ፡ እግል ኡጋዴን ወአቶብዩ ውላድ ኡጋዴን ለነብሮ እቱ ድዋራት ግብለት መቃዲሾ ለትሸምል ኡጋዴን እግል አሰሶትቱ ለዐለ። ለሀደፍ ህይ አቶብዩ እብ ገበይ ሚነት ኪሰማዮ ሶማል መንገአት በሐር ክምሰል ትረክብ እግል ዊደት ቱ ለዐለ። ዐስከርያይ ንዛም አቶብዩ ዲብ ኤረትሮፕ ወሶማል ናዩ ፍንቲት አጅንደት ወዴ ዲብ ህለ፡ ምስል ግብለት የመን እብ መትዓዋን ህይ እስትራቴጂየት እተሓድ ሶፌት ዲብ መንጠቀት ቀር አፍሪቀ ወግብለት በሐር ቀዩሕ እግል ራቀቦት ዐለ። ክምሰለ ዲብ መደት ንዛም ሀይለስላሴ እስትራቴጂየት አቶብዩ ወአሜሪካ እብ ተአከጅል ገበይ ለፈሸለት፡ ምስል ንዛም ንጉስ አዲስ አበባ ለአውደቀ ዲብ እሊ ወክድ እሊ ዐስከርያይ ዛምመ እስትራቴጂየት እተሓድ ሶቪት እንዴ ፈርሰ ሜርሓይ ናይለ ንዛም ኮሎኔል መንግስቱ ሀይለማርያም አስክ ዚምባበዌ ሀርበ።

4. መለስ ዜናዊ 1991-2012 ዐስከርያይ ንዛም አቶብዩ እብ ሰብብለ ሰውረት ኤረትሮፕ እብ ዓመት፡ ጀብህት ሸዕብየት ተሕሪር ኤረትሮፕ ህይ እብ ፍንቱይ፡ ክምሰልሁመ ዲብ ክሉ መናጥቅ አቶብዩ ለነብሮ መትቃውመት አቶብዩ እበ አጅረዩ እቱ ድቁብ ህጅማት እንዴ ሐወነ ዲብ ሰነት 1991 ምን ሰልጠቱ ትበነገ። ዲብ ረአስ ቀብሩ ህይ ለእብ ማርሒት ናይ ፈናታይ ሸክል ለትቀየሰ ንዛም ርኢስ ወዘረእ መለስ ዜናዊ ተአሰሰ። አቶብዩ ህይ ዲብ ሐንቴ ታመት መራቀብትለ ዲብ ሰነት 1975 ለተአሰሰ ወ “ጀምሁርየት ትግራይ” እግል አሰሶት፡ ሕርየት ትግራይ ጠልብ ለዐለ ተንዚም ጀብህት ሸዕብየት ተሕሪር ትግራይ አተ። ዲብ ሰነት 1994 ህይ ንዛም መለስ ዜናዊ ዲብ 39ይት ማደት፡ ሐቅ ተቅሪር መሲር ቆምያት አቶብዩ ለሰሜሕ ደስቱር አቶብዩ ሳደቀ። ሜርሒት አቶብዩ እብ ዐውል ገሌ አቃሊም አቶብዩ፡ ስያደት ምድር ኤረትሮፕ ወሱዳን እንዴ ኬደት፡ እግል አቅሊም ትግራይ ናይ ዓበዮት በርናምጅ ተአምበተ። ክምሰል ፍግራቱ ህይ እግል ገሌ ክፋል ምድር ኤረትሮፕ ወሱዳን ዲብ ከርሱ ለአተ ወእግለ ልትሓደዱ አቃሊም አቶብዩ ለሻረፊት ከሪጠት ሐዳስ ዲብ ዮም 12 አክቶበር 1997 ረሰሚ ነሽረት። እግል እሊ ጥሞሕ እሊ እት ምድር እት ፍዕል እግል አውዐሎት ዐድ ምሩግ ክምሰል ሳለለ፡ ዲብ ብዕድ ድዋራት ምድር ዲብ ሳልል ወኤረትሮፕን እግል ልጥረዝ ክምሰል አስተብደ ህይ፡ ክምሰል ደረር

ናይ እሊ ምን ሰነት 1998-2000 ፍንጭ ኤሪትሮፕ ወክቶብዮ ደማር ለሰበበ ሐርብ ገብኦ። ክምሰልሁመ ኣቶብዮ ዲብ ዲሰምበር 2006 ምን ናይ ኖሰ ኣፍካር ወናይ ኣሜሪካ ኣጂንደት ዲብ መንጠቀት ቀር ኣፍሪቀ እት ፍዕል እግል ኣውዑሎት፡ “እግል መጋብሀት እርሃብ” እበ ትብል ምስምሰ እግል ሶማል ወረት።

-